

Юлія Хомік
студентка 3 курсу історичного факультету
Житомирського державного університету імені Івана Франка
Науковий керівник: к.і.н., старший викладач Маркевич О.В.

Полонофільський напрямок в білоруській історіографії

Особливістю історіографії Білорусі є тривале панування в ній двох «небілоруських концепцій» – великопольської і великоруської, які заперечували сам факт існування білоруського етносу, його мови, культури, визнавали Білорусь частиною Польщі чи Росії, а білорусів – частиною відповідно польського чи російського народів. Панування таких концепцій в національній історіографії, на нашу думку, є свідченням складного становища країни.

Полонофільський напрям в білоруській історіографії мав певну історичну основу: соціальні верхи суспільства були полонізовані, а у суспільно-культурному житті краю панувала польська мова, тому багатьма представниками інтелігенції Білорусь сприймалася як частина Польщі. Також на розвиток етнічної самосвідомості білоруського народу негативно впливав його розкол за віросповіданням на православних і католиків. Православ'я сприймалося як «російська» віра, католицизм – «польська». Відповідну пропаганду вели церква та костел. Віросповіданням визначалася етнічна приналежність не тільки у свідомості селянина, а й у розумінні інтелігенції, навіть учених. Тому не дивно, що польські впливи поширювались і на науку, в тому числі й на історіографію. Таким чином, в середині XIX століття в білоруській історіографії виникає полонофільський напрям [3].

Дослідник О. Турчинович у праці «Огляд історії Білорусі з найдавніших часів» доводив, що самостійний історичний розвиток Білорусі тривав до XV століття, а після цього відбулося його злиття історії Білорусі з історією Польщі.

Одними із найбільш яскравих представників полонофільського напрямку є Кастусь Каліновський та Адам Гонори Кіркор.

Кастусь Каліновський – відомий, насамперед, як видавець білоруської газети «Мужицька правда», за якою можна виділити його основні погляди стосовно білоруського питання:

- показував істотне погіршення становища білоруського селянства після приєднання до Російської імперії;
- давав негативну оцінку приєднанню уніатів до православ'я, оцінював унію як національну віру білоруського народу;
- намагався довести селянам, що причина їх важкого становища полягає у московському правлінні, оскільки до влади Москви в Білорусії існував начебто «золотий вік» щасливого життя без панщини;

- причини занепаду Білорусії покладав на царя, чиновників, російських солдат і вказував на байдужість селян, що сприяло їх закріпаченню.

Кастусь Каліновський, або ж Вінцент Костянтин Каліновський народився 2 лютого 1838 р. в Мостовлянах Гродненського повіту Гродненської губернії, що належала до Російської імперії на той час. У 1847-1852 рр. навчався у Свіслочському повітовому училищі, після закінчення якого кілька років прожив у батьківському маєтку Якушевка, займаючись самоосвітою [4, с. 58].

У 1856 році вступив на юридичний факультет Петербурзького університету, який закінчив через чотири роки з науковим ступенем кандидата права. Протягом навчання в університеті брав участь в діяльності нелегальних студентських гуртків, зокрема групи студентського земляцтва «Агул», разом з братом був членом таємної військово-революційної організації офіцерів Генштабу, яку очолювали Зигмунт Сераковський та Ярослав Домбровський.

Літом 1862 року разом із соратниками із Гродненської революційної організації Феліксом Рожанським, Станіславом Сангіном і Валерієм Врублевським почав випуск вищезгаданої «Мужицької правди» — першої в історії газети білоруською мовою. Всього вийшло сім номерів цієї нелегальної газети.

Кожен номер «Мужицької правди» був незмінно підписаний псевдонімом «Яська-господар з-під Вільна». К. Каліновський брав особисту участь у поширенні газети: розвозив її по селах, розкидав по дорогах. Отож, ця газета була призначена для активної агітації, особливо серед селянства.

Протягом 1863 року Кастусь Каліновський був одним із головних керівників повстання, а вже в січні 1864 року його заарештували і стратили. Під час ув'язнення він передав на волю свій заповіт білоруському народові «Лист з-під шибениці». Як стверджують сучасні дослідники, думки Кастуса Каліновського про необхідність боротьби за свою Вітчизну, висловлені ним у «Листі з-під шибениці», можна вважати початковим оформленням білоруського національної ідеї [4, с. 112].

Не менш цікавою постаттю в білоруській історіографії є Адам Гонори Кіркор. Він народився 21 січня 1818 року в Сливині Мстиславського повіту Могилевської губернії. Освіту здобув у Могилевській гімназії, потім у Віленському дворянському інституті, а в кінці 30-х років став секретарем у Віленському губернському управлінні. Чиновницька кар'єра не надто захоплювала майбутнього вченого і невдовзі А. Кіркор зайнявся археологією. Розкопав більше тисячі курганів у Литві та Білорусі, дослідив і описав безліч городищ. У 1843 р. він видав збірку польською мовою під назвою «Радегаст», присвячений місцевій історії, а в 1845-1846 рр. три випуски збірника «Pamiętniki umysłowe». Незабаром А. Кіркор був обраний членом губернського статистичного комітету і в 1850-1854 рр. редагував «Пам'ятну книжку Віленської губернії», в якій помістив кілька своїх статей [5]. Поруч із заняттями археологією Кіркор займався і етнографічним вивченням краю.

У 1866 р він переселився з Вільно до Петербурга і видавав там газету «Новий Час». У 1871 р. виїхав до Кракова, де тяжко бідував, не маючи постійного заробітку і примушений добувати засоби для життя літературною працею. Помер дослідник 12 листопада 1886 р. в Кракові.

Адам Кіркор – перш за все відомий як автор історичної частини видання «Мальовнича Росія», присвяченого Білорусії та Литви, в якій висвітлив проблему їх відносин з найближчими сусідами. У ній показав протистояння польських політиків прагненням литовського князя Вітовта створити могутню незалежну державу, а Люблінську унію оцінив як політичну смерть Великого князівства Литовського. Кіркор не засуджував дії поляків. Більш вищим рівнем розвитку польської культури він пояснює її домінування над білоруською в XVII - XVIII ст. В його обережних висновках відчувалася симпатія до польської нації, зокрема діячів культури [2].

Торкаючись відносин із східним сусідом, Кіркор відзначає імперські амбіції московських правителів, які спричинили до військових вторгнень на землі Білорусії і Литви, що супроводжувалися загибеллю місцевого населення, знищенням міст та сіл. Без будь-яких оцінок чи коментарів А. Кіркор наводить значну кількість фактів, наприклад, про наслідки придушення повстання 1863-1864 рр., які емоційно підводили читача до негативного висновку про наслідки перебування білоруських земель в складі Російської імперії, відстороненість російської влади від інтересів білоруського народу [2].

Отож, полонофільський напрям знайшов своє місце в білоруській історіографії, що підтверджує діяльність Кастуся Каліновського та Адама Гонори Кіркора. Крім того, він, значною мірою, викликав потребу виховання самосвідомості білорусів, що як наслідок стало початком формування білоруської нації.

Список використаної літератури:

1. Иоффе Э. Г. Академик Пичета В. И. / Э. Г. Иоффе // Новая и новейшая история. – 1996 - №5. – С. 6-9.
2. Смоленчук А.Ф. Белорусская историография второй половины XIX-начала XX века и становление национальной идеологии / А. Ф. Смоленчук // Славяноведение. – 1999. - №5. – С.11-15.
3. Сосно В., Морозова С. Питання історії Білорусі та сучасний “західно-русизм” / В. Сосно, С. Морозова // Питання слов’янознавства. – Львів, 1996. – Випуск 49. – С.38-46.
4. Шалькевич В. Ф. Кастусь Калиновский: Страницы биографии / В. Ф. Шалькевич. — Минск, 1988. — 136 с.